

Mgr. Pavlína Šimová

The transition between restrictive and nonrestrictive adnominal relative clauses

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglistiky a amerikanistiky, 2006

Posudek oponenta rigorózní práce

Předložená rigorózní práce Pavlínou Šimovou se zabývá možností dělení adjektivních vztahných vět na restriktivní a nerestriktivní, s cílem poukázat na četnost a charakter těch vět, které lze obtížně v tradičním pojetí klasifikovat v jednu či druhou skupinu vzhledem k tomu, že běžně se při vymezení těchto kategorií mísí hlediska formální, sémantická a pragmatická.

Práci uvádí přehled dosavadních poznatků o restriktivitě a typologie zkoumané postmodifikační konstrukce. V kapitole 2 se vymezují pojmy věty a souvětí, rozdíl ve vnímání vztahné věty a jí nadřazené struktury v pojetí britském a domácím, struktura substantivní fráze a dělení modifikátorů na restriktivní a nerestriktivní, vymezují se zde adnominální věty vztahné od vět obsahových a substantivních. Z výzkumu jsou náležitě vyloučeny též věty vytykácí. V kapitole 4 *Typology of adnominal relative clauses* podává autorka přehled různých pohledů na dělení vztahných vět z hlediska jejich funkce, a to u jednotlivých autorů zvlášť. V této souvislosti je sporné vyčlenění kapitoly 5 mimo rámec kapitoly 2 (a také 3 a 4), neboť někteří autoři jsou zmiňováni v kapitole předešlé (např. Jacobs, Huddleston). Důraz na možnou korelaci mezi postmodifikátorem a determinátorem, který je v TG popisech důsledněji uplatňovaný, do teoretické části jistě patří. Celkově by teoretické části prospěl zřetelnější popis struktury substantivní fráze a otázky ne/začlenění modifikátoru do této struktury, a s tím související otázka reference, viz dále.

Kapitola 6 sumarizuje čtyři kritéria tradičně užívaná při dělení vět v ne/restriktivní, která budou následně uplatněna na zkoumaný soubor. První kritickým rysem je přítomnost interpunkce a určitého vztahného zájmena. Ačkoliv je *that* a nulové relativum v nerestriktivních větách řídké, není zcela vyloučeno. Nicméně, jak dokazují uvedené příklady, nedá se hovořit ani o jejich výhradně nerestriktivním charakteru těchto vět. Druhým rysem je prozodická charakteristika těsnosti připojení vztahné věty k řídicímu substantivu, kdy nerestriktivní věta není součástí téže intonační (a potažmo informační) jednotky. Tento rys, obecně považovaný za nejprůkaznější, bohužel v psaném jazyce nelze spolehlivě uplatnit. Třetím rozlišujícím kritériem je sémantická funkce vztahné věty (definuje/ vymezuje antecedent x nese informaci navíc). Její posouzení nutně zahrnuje pragmatické aspekty (newsworthiness): antecedenty, které nejsou sémanticky dostatečně zatíženy, nutně postmodifikuje věta restriktivní. Neurčité NPs pak poskytují prostor pro různé interpretace (str. 54). Posledním je kritérium syntaktické: vypustitelnost vztahné věty. Zde, jak si je autorka vědoma, opět interferuje kritérium sémantické (tj. je informace ve větě obsažena nutná pro úplnost věty nadřazené?). V této souvislosti by stál za úvahu test nahrazování jinou konstrukcí, souřadnou či adverbialní.

Kapitola 7 pracuje s vlastním materiálem tisíce vztahných vět excerpovaných ze čtyř stylů – beletrie, přímé řeči (v beletrii a div. hře), zpravodajství a odborného jazyka (20 textů). Cílem je zhodnotit tyto věty z hlediska zřetelnosti jejich ne/restriktivní povahy. V této kapitole jsou navíc obsaženy přehledy poměrného zastoupení vztahných konektorů pro jednotlivé registry (7.5). Oddíl 7.6 podává přehled syntaktických funkcí relativ ve vedl. větě. V 7.7 zkoumá autorka referenci nadřazené substantivní fráze, vyčleňuje antecedenty realizované vlastním jménem (8%). Dalším krokem je rozdělení substantivních frází dle determinátorů (v terminologii autorky „modifikátorů“) na antecedenty s ne/určitou referencí. Ukazuje zde, že substantivní fráze se stejným typem determinátoru mohou být modifikovány jak větou restriktivní tak i nerestriktivní. Na příkladech demonstruje, že antecedenty, které jsou sémanticky nezatížené, vyžadují restriktivní větu. Nicméně jelikož autorka přesněji neidentifikuje typ reference, není příklady možné snadno porovnat.

Kapitola 8 aplikuje tři ze čtyř výše zmíněných kritérií. Přítomnost interpunkce vyčleňuje 222 příkladů nerestriktivních vět, které autorka člení do sedmi podskupin (viz pozn. ke str. 97). Sémantické hledisko je uplatňováno vždy, t.j. i při hodnocení formální adekvátnosti. Bylo by v této souvislosti možno kritéria hierarchizovat, neboť sémantické hledisko převládá i u 57 vět, které byly identifikovány jako nerestriktivní, ač formálně neodlišeny. U vět restriktivních na základě charakteru antecedentu (např. restriktivní *only* či superlativ) vyčleňuje skupinu 188 vět, které jsou jasně restriktivní. Ve zbývajících 533 příkladech se jich 306 vyskytuje v substantivní frázi s určitým referentem a 227 s neurčitým referentem. V jednotlivých registrech pak autorka nachází skupinu vztahných vět, u které se zdá, že ani nevymezuje antecedent, ani nepřidává další informaci (str. 115). V závěrečné fázi u těchto vět aplikuje test syntaktické vypustitelnosti.

Využití těchto tří kritérií ústí v šestistupňovou škálu a rozděluje věty na pět podskupin: a) věty splňují všechna tři kritéria, b) nesplňují žádné z kritérií, c) věty splňují sémantický a syntaktický test, ale

neodpovídá interpunkce, d) věty sémanticky neodpovídají interpunkci a testu vypustitelnosti věty, a e) věty s korelující sémantikou a interpunkcí, ale nesplňující test syntaktický. Věty oddělené interpunkcí se jeví jako vždy nerestriktivní, problematickou oblast představují věty formálně restriktivní, nejčastěji po sémanticky vágním antecedentu s neurčitým determinátorem.

Jak již bylo zmíněno, zvolené téma je obtížné právě díky nutnosti spoléhat na sémantiku a kontext. Tím, že pracuje s ne/vypustitelností vztahné věty, dostává se nad rámec substantivní fráze, do roviny pragmatické, neboť v takových případech je vyvození reference delegováno širšímu kontextu či naší znalosti mimojazykové reality. Situaci v předložené práci komplikuje terminologické nerozlišování mezi (pre)modifikací a determinací, a potažmo nerozlišování mezi referencí striktně ve smyslu identifikace referenta oproti zúžení lexikálního významu substantivní fráze. Tím, že autorka částečně rezignuje na různorodé funkce determinátorů (např. u členu určitého nerozlišování mezi anaforou a kataforou, viz pozn. ke str. 95) a řídí se zejména formální stránkou, navíc sémantickou interpretaci posiluje.

Při popisu jednotlivých determinátorů by bylo možno navázat na úvahy o začlenění vztahné věty do substantivní fráze, prezentované v úvodní části. Také by bylo zajímavé pokusit se identifikovat nějaký rys společný problematickým případům (kromě sémantické vágnosti), např. v postverbálním větěném členu, či zda se jedná o referenci neurčitou specifickou či nespécifickou, atp.

Poznámky týkající se reference:

- příklady nejasných formulací týkajících se určenosti: str. 55 „... the opposition definite: indef., the former concerns antecedents constructed with a def. article, a possessive pronoun, or a determiner.“, str. 59 „the first two are premodified by the definite article. .. The antecedent is premodified by a possessive pronoun and an adjective, which when put together should provide a sufficient identification of the antecedent.“
- str. 111 – *all* – jako pronominální antecedent, nerozlišuje mezi *all* jako determinátor a *all* jako predeterminátor, na str. 89 predeterminátor *all* brán jako indikátor neurčité NP
- str. 95 – problém s nerozlišováním typů reference vyjádřené určitým členem např. u (147) a (148), tj. rozdíl mezi referencí kataforickou a (patrně) asociační anaforou.

Dotazy a poznámky k jednotlivostem:

- str. 49: ex (14) jde skutečně o nerestriktivní větu? Člen určitý by jinak musel být nahrazen posesivem.
- tabulky: v 7.5 by bylo vhodné doplnit o souhrnnou tabulku relativ celkem v korpusu, a také doplnit tabulky 8, 11, 13 a 16 o počty zájmen v restriktivních větách.
- str. 77 – jsou „upward percolations“ vždy nerestriktivní?
- str. 80 – kapitola 7.6: S jakým záměrem byly věty děleny dle funkce relativu, když není korelován s charakterem věty? Jaký byl předpoklad? Čemu odpovídají součty v tabulkách 17 (230), 18 (238), 19 (235) a 20 (227)?
- str. 88 – „six relative clauses wrongly punctuated“ – jde v příkladech (131) a (132) o chybu?, totéž str. 103 exx (33)-(40); nebo mají tyto příklady něco společného?
- str. 97 – kritéria vymezených podskupin (dle realizace antecedentu) jsou heterogenní: např. kritérium d). Kam spadají počitatelná substantiva v singuláru s neurčitou referencí?
- str. 101 – součet všech nerestriktivních příkladů je 225, počet čárkou oddělených vět je přitom 222.

Jak vyplývá z předchozích poznámek, práce zpracovává rozsáhlý soubor modifikačních vět a splňuje svůj cíl, tj. podrobnou analýzou identifikuje skupinu vztahných vět, kterou nelze pomocí tradičních kritérií uspokojivě zařadit. Autorka kombinací platnosti různých kritérií docílila stupňovitěho popisu těchto konstrukcí, což zpřesňuje pohled na různé typy vztahných vět, u nichž tradiční dichotomie selhává. Identifikace této skupiny tak významně přispívá k charakteristice kategorie restriktivity. Předloženou rigorózní práci Mgr. Pavlína Šaldové proto k obhajobě pro udělení titulu PhDr. doporučuji.

V Praze 21. června 2006

PhDr. Pavlína Šaldová, Ph.D.

